

ИНТЕРВЈУ

Са етнологом др Драгомиром
Антонићем

**Празнујте са радошћу и деца ће
сама осетити да су срећа, радост и
љубав најважнији!**

**Како памтите Божић из свог
детинства?**

Пуна кућа. Баба, деда, родитељи, сестра, топлина из шпорета, бадњак у углу кухиње, јер тада смо се сви окупљали око стола у кухињи, трепераво светло из кандила, икона Светог Стефана, кујна, пасуљ тучењак, пржена риба и тихи разговор. Комшија Јова је положајник који благосиља укућане, цара ватру из шпорета бадњаком док варнице лете око њега а ја верујем да тад ником на целом свету није хладно и да нико није гладан. Бадњи дан и Божић су се тад славили кришом, јер религија је била опијум за народ.

Шта су заправо Бадње вече и Божић, зашто се вечера на поду, шта представљају бадњак, положајник, чесница, печеница?

Бадње вече је време ишчекивања. Божић је тренутак кад је објављено да је рођен Исус Христос. Родила га је девица Марија, пресвета Богородица, а зачала га Светим Духом. Исус је рођен у штали зато се седи на поду, положајник је оличење мудраца који су свету обзнанили Христово рођење. Чесница је хлеб, а хлеб је тело Христово. Печеница је жртва која се приноси Господу.

Како би правилно требало прославити Божић? Како прилагодити обред савременом животу у становима а задржати суштину?

Славите са радошћу и љубављу. Будите радосни. Икона, чесница, бадњак који ће стајати на месту где вам одговара и положајник који ће вам честитати празник и присуство макар на једној литургији током дана празновања. Нема строгих правила кад је радост у питању.

Данас имамо као централни секуларни празник прославу Нове године и целу индустрију која се врти око ње. Како деци учинити Божић посебним и надмашити све то новогодишње блештавило које фасцинира малишане?

Оставите Нову годину вртићима и школама. У свом дому славите Бадњи дан и Божић. Празнујте са радошћу и деца ће сама осетити да срећа, радост и љубав су најважнији.

Како ви прослављате Божић са својим унуцима, чему их учите и шта је за њих најлепше у овом празнику?

Сви смо на окупу. Бадњак, икона, чесница, и много игре. Користим и савремену технологију. Са рачунара пуштам Божићне песме, а онда ми старији причамо, тако да нас и млађи чују, а ми се као не обраћамо њима, како је то било кад смо ми били мали као они. Упамтите, деца вас кришом посматрају и све упијају. Зато причајте и саветујте али се не обраћајте њима. Тако сам и ја учио од мојих родитеља, бабе и деде и многих рођака. Ја бих се сакрио испод стола, а они су се правили као да мене нема и причали приче које сам ја запамтио за цели живот. Морамо бити и мало лукави, јер наша су деца бистра и проницљива.

БОЖИЋНИ ПРАЗНИЦИ И ВЕРСКИ ОБИЧАЈИ КОД СРБА

Иако је Васкрс највећи хришћански празник – празник над празницима, код Срба се Божић и празници везани за њега најсвечаније прослављају и обилују нашим лепим обичајима, који чине најлепшим и најсвечанијим периодом у целој календарској години.

Божић се празнује као успомена на дан рођења Господа Исуса Христа, Сина Божијег, Спаситеља света. Та чињеница да је то празник рађања новог живота, празник деце и детињства, празник родитељства – очинства и материнства, украсио је код Срба овај празник најлепшим верским обичајима и обредима.

Примио је на Себе сва страдања и све муке живота, од демона и од људи, да би утврдио да је човек у друштву са Богом непобедив, неразорив и бесмртан, то јест јачи од Сатане, јачи од природе, Јачи од смрти. Ето то се догодило у Витлејему.

Зар то није догађај над догађајима? Зар то није магнет који је привукао Витлејемској пећини небо и земљу и сву васиону?

Небо у лицу ангела, земљу у лицу чобана и царева, васиону у виду звезде. И није ли то радост и весеље и славље и спасење?

Где који год дођоше до Витлејема да виде то што се тамо догодило прославише Бога у песми и радости и весељу. Где, мноштво војника небескијех хваљаху Бога говорећи: слава на висини Богу, а на земљи мир, међу људима добра воља.

И за пастире који видеше чудо у Витлејему стоји написано: И вратише се пастири славећи и хвалећи Бога за све што чуше и видјеше.

И за царева мудраца опет стоји написано, да кад **стигоше у Витлејем обрадоваше се веома великом радостју** (Мат 2, 10). Тако се обрадоваше и сви оци наши који посетише Витлејем и духом својим додирнуше Онога који је извор и сејач радости по целој свету.

Уђимо и ми данас духом у Витлејемску пећину и поклонимо се Богу и Човеку. Духом можемо, ако телом не можемо. Можемо духом и на небо се попети, пред Његов вечни престо, тамо где Му се сада клањају они исти ангели и пастири и цареви, који су Му се негда поклонили. Ако телом не можемо сада достићи небеса, духом можемо.

Где, и Он се може сада Духом Својим спустити и ући у нас, у пећину тела нашега и донети нам мир и радост. Јер је сам изрекао обећање сваком ономе који Њега љуби говорећи: **к њему ћемо доћи и у њега ћемо се настанити** (Јов. 14, 23). Тајна је ово велика, како се Бог може спустити у тело људско Својим Светим Духом, но сви Божији светитељи и праведници осетили су то на себи као стварни догађај, и оставили нам сведочанство о томе. И сви су нас опомињали, родитељски и духовнички, да очистимо пећину живота свога од скотова и разбојника од сваке нечистоте и прљавштине, како би се Спаситељ рођени некад у пећини Витлејемској духом могао уселити у нашу пећину. Њему се поклањамо и Њему песму певамо:

Рођени од Дјеве Марије, Боже наш, слава Теби. Амин.

некога хаџију, и које поред свог обичног презимена не би се могли назвати Хаџијаима.

Хајдемо и ми, браћо и сестре, до Витлејема да видимо то што се тамо догодило. У овај светли празник треба сви ми да кренемо на хаџилук до Витлејема, духом и мислима својим. Дух и мисао не потребују ни ноге ни точкове, ни друмове, ни трошкове, ни крила ни окриља, ни одморе ни ханове. Дух и мисао могу пренети човека тренутно тамо где човек зажели. Дух и мисао у нама имају анђелска својства, те помоћу њих ми се можемо као и ангели одједном јавити пред Витлејемом, и видети духовним видом како су и ангели видели оно што се догодило пред Витлејемом.

Шта се дакле догодило?

Догодило се нешто што се ни пре ни после тога нигде у васиони није догодило; нешто што се нити може упоредити ни уопштити; нешто што се не може сместити ни стеснити ни у једно корито осталих догађаја у свету, нити подвести ма под које правило и ма под који закон. Догодио се догађај који се не може разумети разумом без срца, ни срцем без љубави. Цар небесни из човекољубља на земљи се јавио. У маленом људском телу родио се Онај који је узрочник сваког рађања. Стао је у ред створења Онај који је пре времена смислио сва створења.

Родио се у граду Давидову Онај који је на хиљаду година раније гледао из невидљивог света Давида као пастира оваца у том истом граду, у истој пећини. Дошао је Онај који је Свој долазак објављивао роду људском од изгнања Адама из Раја па све до Претече Јована. Као кап росе са руже тако се Он одронио од пречистог тела Најсветије Девојке. Обукао се у пречисто тело као у сузу, у којој се огледа и блиста цело сунце, цело вечно Божанство. Дух Божји, Дух Његов, саздао му је ту сузу – то пречисто тело – као нову твар, у коју се Он оденуо. Јавио се у граду Давидову, јер га је кроз уста Давидова Дух највише прорекао. Показао се прво пастирима, јер је и Давид пастир био; па онда царевима, јер је и Давид цар био.

Сишао је с небеса у материјални свет но није за собом затворио небеса, него се и надаље цео Бог огледао у Њему и Он у целом Богу, као што се отац огледа у сину и син у оцу, и сазнају да су једно. Посетио је све Онај чији смо ми сви гости у свету.

Стварни Бог у стварноме човеку. Једном и за навек. Јавио се како је сам изволео; родио се како је Сам захтео – да проживи век човечји међу људима од колевке до гроба и да покаже људима, да живот није тако ружан како су се они јадали.

Сви ти обичаји и обреди имају један основни смисао и своде се на један циљ: Умолити Бога да сачува и увећа породицу и имање домаћина. Све је то изражено у краткој народној здравици и молитви о Божићу: „**Дај, Боже, здравља и весеља у овом дому, нека нам се рађају здрава дечица, нека нам рађа жи-то и лозица, нека нам се увећава имовина у пољу, тору и обору!**“

Божићу се радује и старо и младо, и мушко и женско. На неколико недеља пред Божић (већ од Никољдана) и неколико недеља после Божића (до Савиндана) траје свечано празнично расположење. Народ се весели и радује, у кућама и породицама влада пријатно духовно расположење, у атмосфери се осећа неко тихо празнично блаженство, па се у таквим приликама људи мире, праштају једни другима увреде нанете преко године и цео народ постаје једна душа.

У овом периоду су најважнији следећи празници: **Детинци, Материце, Оци, Туциндан, Бадњидан, Божић, Нова Година, Богојављење, Јовањдан и Савиндан.**

За сваки од ових дана и празника везани су наши лепо обичаји.

Пођимо редом.

Детињци

У трећу недељу пред Божић слави се овај празник. Тога дана ујутру рано, или по доласку из цркве са богослужења, одрасли вежу своју или туђу децу. За везивање се обично користи кајиш, гајтан или обичан канап, или обичан дебљи конац. Обично се завежу ноге или руке, па се једним делом канап завеже за сто или столицу.

Везивање на Детинце, Материце и Оце, има вишеструку симболику.

Прво симболизује чврсте породичне везе, слогу, мир, поштовање и међусрбно помагање у свим приликама.

Друго, упућује укућане на штедљивост и истрајност у врлинама, јер онај ко поседује поштено зарађену имовину и добра дела, лако ће себе откупити у свим споровима пред земаљским судовима, а посебно на последњем Страшном суду, где ће се само вредновати оно шта је човек добро у свом животу учинио.

Добра и штедљива деца прикупе нешто средстава штедњом па за тај дан набаве неку част и „дреше“ се онима који их вежу.

БЕСЕДА

ХАЈДЕМО ДО ВИТЛЕЈЕМА

„И кад анђели отидоше од њих на небо, пастири рекоше један другом: хајдемо до Витлејема да видимо то што се тамо догодило што нам каза Господ“ (Лука 2, 15).

Прво су анђелске војске забрујале: Хајдемо тамо куд нас Господ шаље; хајдемо до Витлејема да видимо то што се тамо догодило. И видевши познали су у младом телу младеначком Онога кога су духом гледали као Духовно Биће од постања свога.

Потом су пастири чули и послушали, и друг другу рекли: Хајдемо до Витлејема да видимо то што се тамо догодило, што нам каза Господ, то јест ангел Божији.

Потом су цареви од Истока, мудри звездари, оставили уплашеног Ирода и збуњени Јерусалим, рекли: Хајдемо до Витлејема да видимо то што се тамо догодило, како нас је наша путеводна Звезда повела.

Потом су кренули народи и племена од истока и запада и севера и југа, из века у век, из колена у колена, кренули су на исти пут са истим циљем:

Хајдемо до Витлејема да видимо!

Од ових Божјих народа и племена под небесима није изостао ни наш народ ни наше племе. Наш Свети Сава два пута је остављао своју отаџбину и ходио путем до Витлејема како су некад ходили пастири Витлејемски и учени мудраци источни. Наши кнежеви и великаши и краљеви и цареви и тежаци и трговци, и радници и војници, ходили су угаженим путем на Исток, говорећи уз пут друг другу: „Хајдемо до Витлејема да видимо то што се тамо догодило.“ Наши владари и патријарси стројили су богомоље у близини Давидова града Витлејема.

Наши монаси са поклоницима и богомољцима понављали су кроз векове у тим богомољама ангелску песму оне прве Божићне ноћи: **Слава Богу на висини, мир на земљи, добра воља међу људима.**

Наше прости прамајке и жене и сестре и девице, као и кнегиње и царице, ходиле су па и до данашњег дана ходе попут славне свете Петке Српске тамо где се ангелска песма чула и где је путеводна звезда стала, удубљене у мисли о Великој Тајни и шапћући једна другој: Хајдемо до Витлејема да видимо то што се тамо догодило.

Тешко да би се нашло неколико фамилија у нашем народу, које не би имале на дугој линији своје прошлости

Домаћица меси погачу „василису“ (василиса се зове јер је тога дана празник и Светог Василија Великог). Негде се василиса меси од кукурузног брашна.

Крстовдан

Овај празник пада 18. јануара, и празнује се у спомен Христовог крштења. Тај дан је постан и то је први постни дан од Божића. У храмовима се тога дана врши велико водоосвећење. У неким крајевима се поздрављају са речима: „Христос се крсти“ и „Ваистину се Христос крсти“.

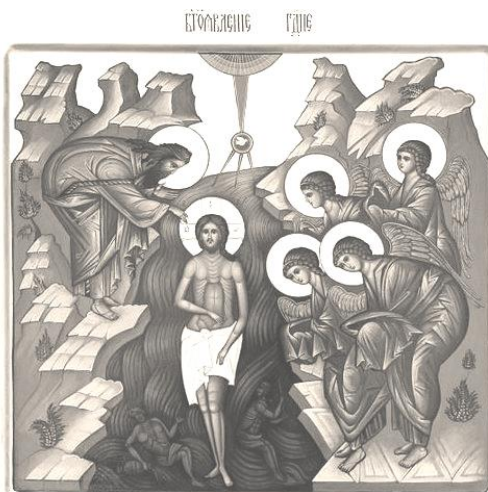

Богојављење

Богојављење се празнује 19. Јануара. Тада се по црквама широм православља и српства врше велика и свечана освећења воде.

Народ долази цркви са флашама и другим мањим судовима, узима освећену богојављенску водицу и носи је

у своје домове. Ова водица, обзиром да је освећена на велики празник, има велика духовна и лековита својства. Иначе овога дана слави се успомена на Христово крштење, на реци Јордану, и јављање Бога у виду голуба и гласи: „Ово је Син мој љубљени, њега послушајте“.

Јовањдан

Јовањдан је у низу богојављенских празника, јер је свети Јован Крститељ, на реци Јордану, крстио Господа Христа. Многи Срби тога дана славе.

Савиндан

Овај празник пада 27. јануара. Свети Сава је први српски просветитељ, духовни отац српске нације и творац српске црквене самосталности.

Материце

У другу недељу пред Божић пада овај празник. Ово је највећи хришћански празник мајки и жена. Тога дана деца поране и унапред припремљеним канапом, концем, шалом, марамом или кајишем на препад завежу своју мајку, за ноге, на исти начин, као што су њих мајке везивале на Детинце. Мајка се прави да не зна зашто је везана. Деца јој честитају празник, а мајка онда дели деци поклоне, и на тај начин се „дрешу“. На исти начин се вежу и све удате жене, које се дреше поклонима деци: колачима, или неким другим слаткишима.

Празник Материца се у новије време свечано прославља и при нашим храмовима, нарочито по градовима. Богомољне жене у договору са свештеником припреме пригодну академију са програмом, у коме учествују деца са прикладним рецитацијама и певањем, а онда деца везују присутне старије жене. Оне им се „дреше“ поклонима и припремљеним пакетићима, књигама, крстићима итд.

Негде се организује посета болници, нарочито децјим одељењима, где се деца носе поклони, што даје овом празнику пун хришћански смисао.

Оци

У прву недељу пред Божић празнује се овај празник. Тога дана, исто као на Материце, деца везују своје очеве, а ови им се „дреше“ поклонима, исто као и мајке.

Оци, Материце и Детинци су чисто породични празници и за тај дан домаћице припремају свечани ручак на коме се окупи цела породица. Ови празници, и обичаји везани за њих, доприносе јачању породице, слози у њој, разумевању, поштовању између деце и родитеља, старијих и млађих, што све заједно чини породицу јаком и здравом. А зна се, да је породица темељ једнога друштва, државе и цркве.

Туциндан

На два дана пред Божић, 5. јануара, је Туциндан. Тога дана се коље и реди печеница за Божић. Некада се печеница „тукла“ – убијала крупицом соли, касније ушицама од секире, па се онда убијено или ошамућено прасе или јагње клало и редило. Зато је овај дан назван Туциндан.

За печеницу се обично коље прасе или јагње, а уз то неко још коље и припрема печену ћурку, гуску или кокош. Обичај везан за клање печенице, остао је вероватно из старих многобожачких времена, везан за жртвоприношење. Црква га је прихватила и

соке спратове подизати велико дрво и сламу. Срби су Божић, исто као и Крсну славу, славили у тешком ратним условима – у рову, на стражи, на фронту, тим пре га је лакше славити у светлим, пространим, топлим и комфорним становима, у градским срединама.

Уместо великог дрвета узме се мања храстова гранчица, и мања количина сламе. Све се то, заједно са печеницом, уочи Божића уноси у кућу и ставља испод славске иконе на источном зиду стана или куће. Запали се свећа и кандило што симболише ватру и огњиште. Кућа се окади тамјаном, изговоре се молитве које се знају, или се прочитају из молитвеника, и то вече се проводи у пријатној породичној атмосфери уз слушање црквене музике и песама са касета, или уз гледање филмова верске или моралне садржине.

Зато је веома важно да Божић буде нерадан дан – државни празник, да би се празнична атмосфера употпунила.

Само онај ко лично није доживео ту предивну божићну атмосферу у којој се душа, захваћена неким унутрашњим блаженством, надима и шири у висине свемирских простора, када се сви људи воле и све се прашта, не може схватити црногорског владику Његоша и његове стихове:

**„Нема дана без очнога вида
нити праве славе без Божића!“**

Божић-празник деце

Божић је првенствено празник деце. На Божић се родило најлепше и најсветије дете у историји људског рода. Зато, они родитељи који своју децу, из било којих разлога лишавају празновања Божића и доживљаја везаних за тај празник, чине према својој деци неопростиви грех. Уосталом Божић је празник и привилегија деце у целом цивилизованом хришћанском свету.

Српска Нова Година

Овај празник се празнује 14. јануара по новом календару а по старом 1. јануара. Зато се зове Нова Година. Обновљен је обичај „чекања Нове Године“. Уочи Нове Године, спрема се свечана вечера, где сви укућани са својим гостима, кумовима, пријатељима и сродницима уз весеље и песму чекају поноћ, када стиже Нова Година. Негде се то ради организовано у ресторанима, хотелима, салама и сл.

У поноћ, тачно у 12 сати, сви се љубе и једни другима честитају долазак Нове године са жељама за дуг и миран живот, добро здравље и успех у послу. Сутрадан се одлази у цркву на службу. После службе се обавља свечани ручак.

лазак Божића и Божићног славља.

Домаћин и сви укућани облаче најсвечаније одело, и одлазе у цркву на јутрење и Божићну литургију. После службе у цркви се прима нафора и прво се она узима на Божић. Људи се поздрављају речима: „Христос се роди!“ и отпоздрављају: „Ваистину се роди!“

Ваља напоменути да се овако поздравља и говори све од **Божића до Богојављења**. Када домаћин дође кући из цркве, поздрави све укућане са овим радосним божићним поздравом, и они му отпоздраве љубећи се међусобно и честитајући једни другима празник.

Положајник

На Божић, рано пре подне, у кућу долази специјални гост, који се обично договори са домаћином, а може бити и неки случајни намерник, и он се посебно дочекује у кући, и зове се **положајник**.

Положајник поздрави дом Божићним поздравом, љуби се са укућанима и одлази код шпорета. Отвара врата на шпорету или пећи, раније на огњишту, цара ватру и говори здравицу:

„Колико варница, толико срећица,
колико варница толико парица
(новца).

колико варница толико у тору
оваца,

колико варница толико прасади и
јагањаца,

колико варница, толико гусака и
пилади,

А највише здравља и весеља, Амин,
Боже дај“.

(Негде је текст другачији, што не значи да је погрешно).

Положајник симболички представља оне Мудраце који су пратили звезду са Истока и дошли новорођеном Христу на поклоњење.

Домаћица после тога послужи положајника, и дарује га неким прикладним поклоном. Он је човек, који на Божић, и за целу наредну годину доноси срећу у кућу.

Чесница

Божић у урбаној средини

Поставља се питање како славити Божић данас, у измењеним условима живота, нарочито у урбаним срединама, где нема ни ватре ни огњишта, шуме, дрвећа и где је немогуће на ви-

благословила, јер после Божићног поста, који траје шест недеља, јача храна добро дође, поготово што су тада изузетно јаки мразеви и зиме.

На Туциндан, по народном веровању, децу „не ваља“ тући, јер ће целе године бити неваљала и боловаће од чирева.

Бадњидан

Дан уочи Божића, 6. јануара, зове се Бадњидан. Назив је добио по томе јер се тога дана сече бадњак и уноси у кућу. Са овим даном већ почиње Божићно славље. Ујутро рано, већ у зору, пуцањем из пушака и прангија објављује се полазак у шуму по бадњак. Чим сване, ложи се ватра и поставља се уз њу печеница. Жене у кући месе божићне колаче, торте, припремају трпезу за Божић.

Шта је бадњак?

Бадњак је обично младо, храстово или церово дрво које се на Бадњидан ујутро рано сече и доноси пред кућу, Увече, уочи Божића, бадњак се пресеца и заједно са сламом и печеницом уноси у кућу.

Како се сече бадњак?

Пре изласка сунца, на Бадњидан, домаћин са синовима или унуцима одлази у шуму да сече бадњак. Бира се обично млад и прав церић, ако нема церића, може и храст. Стабло церића треба да буде толико, да га домаћин на рамену може донети кући. Када одабере одговарајуће дрво, домаћин се окрене истоку, три пута се прекрсти, помене Бога, своју славу и сутрашњи празник, узима секиру у руке и сече бадњак. Бадњак се сече и засеца секиром укусо, и то са источне стране.

По народном веровању, бадњак се мора посећи са три снажна ударца. Што секира од три пута не пресече, довршава се ломљењем или увртањем (сукањем). Тај ломљени део на бадњаку зове се брада и пожељно је да буде на сваком бадњаку. Води се рачуна да дрво приликом пада падне директно на земљу. Не сме се, дакле, зауставити на неком дрвету. Ивер од бадњака се узима и ставља међу карлице, да кајмак буде дебео као ивер. Кад се бадњак донесе кући, усправи се уз кућу, поред улазних врата, где стоји до увече.

Шта симболише бадњак?

Бадњак симболички представља оно дрво, које су пастири донели и које је праведни Јосиф zaloжио у хладној

пећини, када се Христос родио.

Бадњак наговештава и дрво Крста Христовог.

Бадње вече, практично спаја Бадњидан и Божић. Зато се у нашем народу каже за неке особе, које су пријатељски блиске и **везане да су као „Божић и Бадњидан“**.

Увече, када падне мрак, домаћин са синовима уноси у кућу печеницу, бадњак и сламу. Печеница се носи на ражњу, обично двојица носе између себе, и један од њих прво ступа десном ногом преко прага и поздравља домаћицу и женску чељад речима: **„Добро вече! Честит Божић, Бадње вече!“** Домаћица и женска чељад посипају печеницу и домаћина са зоби и пшеницом, одговарајући: **„Добро вече! Честити ви и ваша печеница!“**

Пошто се бадњак претходно исече са дебљег краја на три дела, величине да може да стане у шпорет или какву пећ, уноси се у кућу. Исто се говори и ради као кад се уноси печеница.

Бадњак се ставља на огњиште, али пошто огњишта нема више, ставља се поред шпорета или пећи, и одмах се једно дрво ложи.

Слама

После бадњака у кућу се уноси слама. Приликом уношења сламе домаћин и домаћица говоре и поступају као кад се уносио бадњак и печеница.

Слама се посипа по целој кући. Домаћица у сламу под столом, где се вечера, ставља разне слаткише, ситне поклоне и играчкице, које деца траже и пијучу као пилићи. Слама симболизује ону сламу у пећини на којој се Христос родио.

Вечера очи Божића

Када се унесу печеница, бадњак и слама, укућани сви заједно стану на молитву, отпевају тропар „Рождество твоје...“, помолу се Богу, прочитају молитве које знају, честитају једни другима празник и Бадње вече и седају за трпезу. Вечера је посна, обично се припрема пребранац, свежа или сушена риба и друга посна јела.

Божић

Најрадоснији празник међу свим празницима, код Срба је Божић. Празнује се три дана. Први дан Божића је увек 7. јануара. На Божић ујутро, пре свитања, звоне сва звона на православним храмовима и објављује се до-